

פרסום ראשון

ושוב מכים הרפורמים

שעה ארוכה חבטו הדוברים בוועדת הכלכלה של הכנסת בנוצי הרבנות • הקרדום: מחקר של משרד האוצר הטוען כי מונופול הכשרות של הרבנות הראשית הוא גורם משמעותי ביוקר המחיה בארץ • ארגון 'חותם' מפרסם מחקר נגדי וטוען: "מתנהל קמפיין נרחב בשיתוף גופים רפורמיים לערער את הרבנות הראשית על מנת לפתוח את תחום הכשרות לכל דכפין" • האם בקרוב תחלק הרבנות הראשית בין 'כשר' ל'כשר למהדרין'?

אליהו אקרמן

לפני כחודשיים פרסמה תוכנית 'המערכת' של העיתונאית מיקי חיימוביץ' - תחקיר דרמטי שחשף את הנוקמים הנגרמים כביכול למשק בגין 'מונופול הכשרות' של הרבנות הראשית לישראל. על פי התחקיר שהכה גלים, העובדה שכל מוצר מזון או בית עסק המעוניינים בתעודות כשרות חייבים לעבור דרך הרבנות הראשית, מייקרת את התהליך באחוזים ניכרים וגורמת למשק הישראלי עלות מיותרת שנעה בין 300 ל-600 מיליון ש"ח בשנה. התחקיר התבסס בכמה מחלקיו על דברים שנמסרו מטעם גופי כשרות 'אלטרנטיביים', אך מרבית הנתונים והחישובים הכלוליים בו לקוחים מדו"ח ראשון מסוגו שנערך על ידי משרד רואי חשבון לפי בקשת האוצר, במטרה לאמוד את העלות הכוללת של הכשרות למשק הישראלי.

כעת מתברר שהתחקיר העיתונאי כמו גם הדו"ח המקצועי שעליו הוא מבוסס - רחוקים מלהיות תמימים. קיימת מגמה מובהקת בימים אלה מצד כמה גופים הפועלים במרץ, לכרסם את מעמדה של הרבנות הראשית בכל התחומים ובהם גם הכשרות, אומר עמיטל בראלי - מנכ"ל ארגון 'חותם'. לדבריו, את המגמה הזו מובילה חברת הכנסת רחל עזריה (כולנו) שאף גיבשה לובי מיוחד הפועל לביטול חוק ההונאה בכשרות. לצורך כך היא אף רתמה את משרד האוצר, הנמצא כידוע גם בידי נציגי 'כולנו', וזה הוציא דו"ח מיוחד בנושא שבו הוא טוען כי הכשרות הממלכתית היא הגורם המייקר את המ"חיה בישראל, ובשם 'התחרות בשוק הכשרות' צריך לבטל את 'מונופול הכשרות' של הרבנות הראשית.

הדו"ח, שהוכן על ידי משרד רואי חשבון אבר-מזון יורם ושות', עולה לדיון בוועדות כנסת שונות ומתייחסים אליו כמקור אינפורמציה אמין ומהימן. בוועדת הכלכלה של הכנסת בראשותו של ח"כ איתן כבל, נערך דיון מקיף על בסיס הדו"ח ובו טענו בלהט נציגי ארגונים המתנגדים לרבנות כי מונופול הכשרות הוא הסיבה ליוקר המחיה בארץ. לאחר שעתיים של התקפות רצופות, קם להגיב נציגי הרבנות אלא שאז התברר שהזמן נגמר... לנציגי הרבנות הובטח שהוא יומן שוב לדיון נוסף, הזמנה שהוא ממתין לה כבר חודשיים וקרוב לוודאי שלא תבוא. "גורמים שונים שיש להם אינטרס בשינוי המצב הקיים טוענים בשם הדו"ח הזה שהרבנות היא האשמה ביוקר המחיה בארץ", אומר בראלי. "הם תופסים טרמפ על סוגיית יוקר המחיה, שהיא בעיה אמיתית בהחלט, ומנצלים אותה כדי לנגח את ממסד הרבנות".

לדברי בראלי, ראשיתו של המדרון החלקלק - בפרשנות תקדימית ויוצאת דופן שהעניק היועץ המשפטי לשעבר, יהודה ויינשטיין, בתגובה לע"תירה שהגיש המרכז הרפורמי לדת ומדינה. על פי ויינשטיין, למרות חוק ההונאה בכשרות רשאים בעלי מסעדות להציג את העסק כמאושר מטעם גופי כשרות פרטיים ואין בכך הונאה כל עוד יופיע כיתוב שהכשרות במקום אינה מטעם הרבנות הראשית לישראל. "מדובר בתקדים חמור המנוגד לעשרות פסיקות משפטיות קודמות. התקדים הזה עלול לש"מוט את הקרקע מתחת לכל מושג הכשרות בישראל וליצור אנרכיה גמורה שהניזוקים הראשונים שלה יהיו ציבור צרכני הכשרות עצמו".

כשרות כבקשתך

"חוק האונאה בכשרות" שהתקבל בכנסת בתשמ"ג קובע כי הרבנות הראשית היא הגוף היחיד בארץ

שיש לו זכות להעניק תעודת כשרות. פירוש הדבר שאדם המציב בפתח חנותו שלט 'כשר' שאינו מגוי בה על ידי אישור הרבנות, עובר על החוק וצפוי לעונש. ואכן, בכל חודש פקחי הרבנות חושפים עשרות מקרים של זיופי כשרות ומטילים על הע"בריינים קנסות. בגלל החוק גם מוצרים הנמצאים בהשגחת גוף כשרות פרטי כדוגמת גורמי הכשרות החרדיים, זקוקים בנוסף גם לאישור כשרות מטעם הרבנות. מנגד, החוק מונע מצב שבו גוף חילוני או רפורמי מקים 'ועד כשרות' ומנפיק תעודות לכל דכפין תוך הטעיית הציבור התמים שדיני כשרות אינם נהירים לו.

מצב זה הוא לצנינים בעיני גופים שונים בעלי אג'נדה פוליטית או מסחרית המבקשים ליצור כשרות 'אלטרנטיבית'. התופעה קיימת במיוחד באזור ירושלים, היכן שבשנים האחרונות ניתן לראות גופים המספקים תעודת כשרות לפי הצהרת בעל העסק ללא כל פיקוח או השגחה, כשהכל מבוסס על אמון ביושרתו של בעל העסק. גופים אנטי-דתיים כמו התנועה הרפורמית חברו למגמה זו ופועלים במרץ כדי לקעקע את הבלעדיות של הרבנות בתחום הכשרות.

"צריך להסתכל על התמונה האסטרטגית הגדולה ולהבין שהמתקפה בנושא הכשרות היא חלק ממערכה הרבה יותר גדולה שמטרתה להחליש ולע"רער את עצם מוסד הרבנות הראשית", אומר בראלי. "הדבר שהכי מרגיז את מתנגדי המדינה היהודית הוא הרבנות הראשית, הסמל הממלכתי המובהק לכך שישראל היא מדינה בעלת צביון יהודי. אני חנו מזהים כוחות רבי-עוצמה שיש להם עניין בה"חלשת הרבנות גם בתקשורת גם בזירה המשפטית וגם בתחום החקיקה. המגמה הזו באה לידי ביטוי בתחום הכשרות בניסיונות חוזרים ונשנים לחתור תחת יכולתה של הרבנות לפעול ולאכוף סטנדרטים כשרותיים".

"מעבר לשאיפה בשינוי צביון המדינה, יש כאן גם פגיעה בזכויות הפרט", מוסיף בראלי. "שאיפתם של גורמים אלה היא שלא יהיה רגולטור בתחום הכשרות, וכל אחד יוכל לכתוב על בית העסק שלו שהוא כשר לפי השקפת עולמו. זו תופעה שאין לה אח ורע בשום תחום אחר. איש לא מציע שבתחום המשפט או הרפואה, למשל, כל איש הישר בעיניו יעשה, וגם יוכל לפתוח מרפאה ולהציג את עצמו כ'רופא', אבל בתחום הכשרות זו השאיפה, והכל במטרה להחליש את הרבנות הרשמית".

בשנת 2015 הוגשה עתירה לבג"ץ בדרישה שה"רבנות תפסיק להטיל קנסות על עסקים המציגים תעודת השגחה שלא באישור הרבנות. הרבנות התנגדה בנימוק שהדבר יטעה את הציבור ופנתה

צילום: פלאש 90

שחור על גבי לבן. מכיוון שסוגיית יוקר המחיה בארץ היא כרגע 'בון טון', ניצלו מתנגדי הרבנות את ההודמנות כדי להצביע על האשם במחרים הגבוה של מוצרי המזון בארץ: הכשרות, כמוכן.

מחקר מעורפל

דו"ח 'בחנית עלויות הכשרות בישראל' הוא מסמך יומרני גם אם מחבריו מסייגים אותו כ"טיוטא ראשונית". הוא מבקש להעריך לא רק את העלות הכוללת של הכשרות בישראל, אלא לכמת את ההתייקרות הנוספת הנובעת לדעת מחבריו מכך שהרבנות הראשית היא הגוף היחיד בארץ המוסמך לתת תעודת כשרות. במילים אחרות, הדו"ח מבקש לקבוע בכמה בדיוק התייקר קילו עוף או לילה במלון עקב העובדה שהכשרות מפוקחת על ידי גוף מרכזי ולא נקבעת על ידי הצהרתו של בעל העסק עצמו.

לפי הדו"ח, צריכת המזון הכוללת בישראל עומדת על מאה מיליארד ש"ח, שמהם עלויות הכשרות נאמדות ב-2.8 מיליארד ש"ח. מכאן עובר הדו"ח

ליועץ המשפטי לממשלה לייצגה מתוקף היותה גוף ממשלתי. למרבה ההפתעה היועץ יהודה ויינשטיין, על בסיס פלפול משפטי יצירתי מאוד, החליט דווקא שדרישת העותרים צודקת וכי זו העמדה שתוצג על ידו בבג"ץ. הוא אף סירב לבקשת הרבנות לאשר לה ייצוג חיצוני שייצג את עמדתה. היה צורך בפניה של הרבנות לבג"ץ בדרישה שיאושר לה ייצוג חיצוני, ואף שגם דרישה זו לא אושרה, הסכים בג"ץ לשמוע את עמדת הרבנות על ידי היועץ המשפטי שלה בדיון נפרד. אפילו שופט בית המשפט העליון סולברג העיר במהלך הדיון שנערך בנושא שפעולות אלו יוצרות אנרכיה בעולם הכשרות.

התנהלותו של ויינשטיין העניקה זריקת מרץ לפועלים נגד בלעדיות הרבנות בתחום הכשרות, ובהם ח"כ רחל עזריה המלווה את הנושא עוד מימיה כחברת מועצת עיריית ירושלים. כחלק מהקמפיין הזה התפרסמו גם תחקירים המוכיחים את הנוקמים הכלכליים הנגרמים עקב מונופול הכשרות של הרבנות, נוקים שהיו נמנעים אילו שוק הכשרות היה נפתח לכל דכפין. אפילו משרד האוצר גויס לעניין והתבקש להזמין מחקר המוכיח את הנוק הכלכלי

שבחור"ל היא ניסיון להתערבות בסביבתם המקצועית של העוסקים בתחום הכשרות ללא הבנה מעמיקה.

הלקוחות רוצים כשר

מעבר לכל הנקודות הללו התעלמו חוקרי האוצר גם מהעובדה הבסיסית שהכשרות מגדילה את היקף הלקוחות הפוטנציאליים בשוק הישראלי שבו שמו"נים אחוז מהציבור שומר כשרות, דבר שמאפשר ליצרנים להזייל מחירים ולא להפך. למשל, מחבר הדו"ח מציין כי החיוב על רשתות קמעונאות לשאת תעודת כשרות מוסיף עלויות של 0.2% ממחזור המכירות. טענה זו מתעלמת מנתון משמעותי מאוד: הציבור בישראל מעוניין לצרוך מזון כשר ורשתות השיווק מעוניינות לקבל תעודת הכשר מהרבות המקומית ולשווק רק מוצרים כשרים כדי לשרת נאמנה את הלקוחות. רשת שתסיר את תעודת הכשרות שלה ותכניס מוצרים שאינם כשרים - מספר הלקוחות שלה יקטן, והמחיר לסל המוצרים ממילא יעלה.

"הדו"ח לא דן בכך שחברות המזון השונות רואות את הכשרות גם כגורם שיווקי", מוסיף ומסביר בן צבי. "יצרני מזון רבים מעוניינים לשלם לכמה גופי כשרות בו-זמנית כדי למכור את המוצר בשווקים גדולים יותר, במקום להשקיע כספים נוספים בפרסום ובשיווק. למה להוציא מיליארדים על פרסום ואמצעי שיווק זה לגיטימי אבל להשיג את אותו אפקט באמצעות פניה לכמה גורמי כשרות זה פסול?"

ואחרי ככלות הכל גם אם נתעלם מחוסר הדיוק המשווע ומחוסר המהימנות בפרטי המחקר, הרי שהעלות הכוללת על פי תחשיב האוצר של ההשגה זה עומדת על 0.06% ממחזור הייצור בענף המזון, עלות הכשרות בבתי המלון היא 2.2% משיעור הפדיון של המלונות, ובשירותי ההסעדה העלות היא 0.8% משיעור הפדיון. במילים אחרות, כותרת הדו"ח הקובעת כי 'מונופול הרבנות' משפיע על יוקר המחיה בארץ באופן משמעותי, היא אמירה קיצונית ומנותקת מן המציאות. גם אם כלל מערכת הכשרות יבוטל הדבר לא ישפיע על עלות הקניות למשפחה, ולא יהיה בכך פתרון ליוקר המחיה.

עורכי המחקר הנגדי של 'כשרות' אינם מתע" למים מכך שקיימים יקויים מנהלתיים בעבודת הרבנות הראשית הטעונים תיקון. "כמו בכל מערכת בהחלט יש מה לשפר ולתקן", אומר בן צבי. "דוגמה לכך היא סוגיית עלויות ההשגחה הכפולה כאשר קיים כפל תשלום למשגיח, אגרות כפולות וכדומה, אף שמבחינה הלכתית ישנה הסכמה של כלל גופי הכשרות על המוצר. זוהי אכן סוגיה שצריך לפתור ולהביא להפחתת עלויות כפולות. אלא שמתנגדי הרבנות מבקשים לשפוך את התינוק עם האמבטיה ולנצל את הבעיות השונות על מנת לשמוט לחלוטין את מעמד הרבנות מכל נושא הכשרות, תוך פריצת התחום לכל דכפין ויצירת הפקרות גמורה".

מסיבה זו מציעים ב'כשרות' מתווה מחדש למערכת כשרות ממלכתית בישראל לצורך יצירת מערכת כשרות ממלכתית אחת הפועלת על פי נהלים אחידים בדרגת 'כשר' ובדרגת 'מהדרין'. מערכת כזו תהיה מערכת הכשרות הטובה בעולם מצד ההלכה ומצד השקיפות לציבור, ותסייע בהורדת המחירים לצרכן. בנוסף מוצע נוסח משופר לחוק 'אונאה בכשרות'.

צילום: ינון פוקס

את עינו ולא האמין למספרים המופרכים המוצגים בו. או למשל בתחום העופות - הופיע בפני ועדת הכלכלה נציג ארגון המשטות התעשייתיות שהציג נתון מדעי, לא משוער, לפיו עלות מערך הכשרות בשחיטה הכשרה היא 60 אג' לק"ג עוף בניגוד למו"פיע בדו"ח שטווח העלויות הוא 1.84-4.52 ש"ח לק"ג עוף".

דוגמה נוספת היא בנושא הניקור. הדו"ח מד"גיש את עלויות הניקור הגדולות, הנובעות מהחורבה ההלכתית לבצע ניקור בחלקי בשר אחוריים. עלויות הניקור מכפילות את עלות הכשרות למשק פי שניים כמעט לפי הדו"ח, אולם נתונים אלו, גם לו היו מבוססים על אומדנים מציאותיים - הינם נכונים רק באופן תיאורטי. בפועל, מאחר שכמעט כל הבשר הנמכר בארץ לא דורש ניקור, חישוב העלויות ביחס לכלל הבשר הוא אפסי, ובוודאי לא משפיע על הצרכן הממוצע.

בתחום כשרות ירק מהדרין (ללא חרקים) צוין בדו"ח האוצר כי אין תחרות בשוק, זאת אף שכיום ישנן קרוב ל-20 חברות שונות המשווקות ירק עלים מפוקח ונקי מחרקים והמחיר משתנה בעשרות אחוזים בין חברה לחברה.

בדו"ח האוצר נעשתה השוואה בין מערך הכשרות בישראל להתנהלות גופי הכשרות בחו"ל, ובין השורות נטען כי מערך הכשרות בארץ הוא מחמיר יותר ללא הצדקה. השוואה זו בעייתית מיסודה כיוון שהמציאות בארץ שונה בתכלית מזו שבחו"ל. לדוגמה, פוסקי הלכה רבים נדרשו להתמודד עם מצב שבו לא הייתה אפשרות לאכול פת ישראל בחו"ל, ולכן התירו במקומות אלו פת עכו"ם. היתרים אלו קיימים ועומדים בחו"ל כהוראת שעה בשל המצב הדחוק של יהודי שנמצא בנכר, ואינם היתרים גורפים בכל המדינות בחו"ל. במדינת ישראל, שבה יש אפשרות פשוטה לבנות מערך כשרות הפועל על פי ההלכה לכתחילה, היתרים אלו לא התקבלו. השוואה בין המדיניות ההלכתית בארץ לבין זו

רים שבכלל אין להם נתונים. כלומר, קודם מציגים נתון שהוא עצמו משוער ומתפזר על טווח עצום ולאחר מכן מודים שגם המספר הזה (שכמובן כיבד בכל התחקירים והוצג כעובדה מוגמרת) אינו אלא ניחוש מעורפל בעוד שאת האמת אף אחד לא יודע.

"גדוש בפרטים שגויים"

ארגון 'כשרות' העוסק במחקר והדרכה בתחום הכשרות, החליט להרים את הכפפה ובחן באופן מקצועי את דו"ח האוצר. "המחקר נראה מאוד רציני אז החלטנו להגיש אותו קודם כל לגורמי מקצוע כדי שיעזרו לנו לפרק אותו ולהבין על מה הוא בנוי", אומר תומר בן צבי - מתאם לענייני כשרות בארגון 'כשרות'.

עד מהרה התבררה הפרקטיקה שעליה מבוסס המחקר. "עורכי המחקר לקחו את סט הנהלים של הרבנות הראשית בתחום מסוים - נניח נושא שחיטת עופות - והרכיבו הערכה משוערת כמה עולה לבצע בפועל את הנהלים הללו. זהו מבנה תיאורטי לחלוטין הבנוי על השערות ולא על בדיקת המציאות בשטח. כך אפשר לייצר מודלים שבינם לבין המציאות אין כלום".

ומנין שחוקרי האוצר לא יצאו לשטח כדי לבדוק איך הדברים מתנהלים בפועל? כי לו היו עורכים בדיקה כזו היו מגלים, למשל, שסל קניות ברשת 'טיב טעם' הלא-כשרה יקר באופן משמעותי בהש"וואה לסל קניות בכל רשת שיווק כשרה. כלומר, יהיה ההסבר לכך אשר יהיה - נתוני השוק מוכיחים כי בפועל 'מונופול הרבנות' אינו מעלה את יוקר המחיה באופן דרמטי וכנראה להפך.

הדוגמה הזו מלמדת על הכלל: שוב ושוב מסתבר שעורכי המחקר נשענו על חישובים תיאורטיים ולא טרחו לאסוף נתונים אמיתיים בשטח. "כשהצגנו את נתוני המחקר של האוצר בנושא כשרות החלב בפני הרב ויטמן, הרב של מחלבות תנובה, הוא שפסף

לעוסק בהתייקרות הנוספת הנובעת מכך שהרבנות מאמצת נהלי כשרות מחמירים, ולטענת המחברים - מיותרים. מובן שחלק זה כרוך בהבנת השיקולים ההלכתיים והמעשיים העומדים מאחורי "צעדי ההחמרה" של הרבנות, אבל הדו"ח יוצא מנקודת הנחה שאם גופי כשרות אלטרנטיביים מותרים על הצעדים הללו, משמע שבתנאי שוק פתוח ותחרות חופשית ניתן היה לייצר כשרות זולה יותר כאשר רק חלק קטן מהציבור היה נזקק לכשרות המחמירה יותר של גופים חרדיים פרטיים.

הדו"ח עובר אפוא על ענפים שונים בתחום ייצור המזון ומנסה להצביע אחד-לאחד על אותם "נהלים מחמירים" הגורמים למוצרי המזון להתייקר מעל ומעבר לנצרך. כך למשל מקבל הקורא טבלה מפרטת ומרשימה המתארת את כל העלויות הכרוכות בהכשרת עופות ובה מצביעים המחברים על הפרטים "המיותרים" שהרבנות בשרירות ליבה מוסיפה רק בגלל ה"מונופול הדורסני", ומתמחרת את עלות תם המדויקת. את כל הפרוטות הללו המחקר מצרף לכלל תמונה כוללת שלפיה העלות הנוספת הנובעת ממונופול הרבנות הראשית נעה בין 300 ל-600 מיליון ש"ח לשנה, סכום מרשים לכל הדעות.

למראית עין מדובר במחקר מרשים ואפילו מרטיע. וכי מי יכול להתווכח עם חוקרים שעשו עבודה כה יסודית עד שהם יורדים אפילו לרזולוציות של מספר הפועלים במשטחות והמחיר המדויק של חסה נטולת תולעים?

אבל כאשר מתחילים להעמיק מעט יותר, התמונה המוצקה מתחילה להתערער. הפער העצום בסך 300 מיליון ש"ח בין שני האומדנים כבר אמור להדליק נורה אדומה שהמחקר של האוצר רחוק מלהיות מדע מדויק. ההבנה הזו מתחדדת כאשר מתחילים לשים לב למספר הפעמים שבהן הדו"ח מודה כי הנתונים בנויים על הערכה ואומדן או על כך שמדובר ב"הערכה ראשונית שלא לוקחת בחשבון את מלוא הנתונים". בתחומים מסוימים מציינים המחב-

אולמות אירועים | גן קסום
כשרות גלאט מהדרין

שלמו רק על

80%

מהמנות

* בהזמנת 300 מנות ומעלה | המבצע לזמן מוגבל | טל"ח

חתונה | בר מצווה | ברית

אירועים חולניים
במלון גני ירושלים

לפגישה חייגו 02.6558806 | 052.8665431

רחוב זאב וילנאי 4, קריית משה, ירושלים